

RAQAMLI DAVLAT XIZMATLARINI KO'RSATISHDA KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISH CHORALAR

Mirkomilov Samandar

mirkomilovsamandar100@gmail.com

Toshkent davlat yuridik universiteti

Xalqaro huquq va qiyosiy huquqshunoslik

fakulteti 4-kurs A-potok 2-guruh talabasi

Annotatsiya. Ideal jamiyat bo'lmaganidek, korrupsiyasiz jamiyat ham bo'lmaydi. Korrupsiyaga qarshi kurash - BMT tomonidan tasdiqlangan barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish yo'llaridan biridir. Maqolada korrupsiyaga qarshi xalqaro standartlarni shakllantirish va joriy etish jarayoni va ularning turli milliy huquqiy tizimlardagi xususiyatlari jamlangan. Aniqlanishicha, standartlarni qabul qilish va tan olish o'z-o'zidan muammoni hal etmaydi, shuning uchun ham dunyo doimiy ravishda korrupsiyaga qarshi kurashish yo'llarini izlamoqda, korrupsiya xavfiga ta'sir qilishning yangi vositalari va mexanizmlarini sinovdan o'tkazmoqda. Buni xalqaro donor tashkilotlar tomonidan moliyalashtirilgan ko'plab loyihalar tasdiqlaydi. Axborot texnologiyalari nafaqat iqtisodiyotni rivojlantirish (robotexnika, blokcheyn texnologiyasi, neyron tarmoqlar, sun'iy intellekt, kvant virtual va kengaytirilgan reallik), balki korrupsiyaga qarshi kurash uchun ham cheksiz imkoniyatlar yaratadi: elektron hukumat va sudlar, raqamli davlat xizmatlari va vositalari. korrupsiya faktlari, ijtimoiy tarmoqlar orqali jamiyatga ta'sir ko'rsatish vositalari haqida xabar berish va boshqalar. Maqolada korrupsiyaga qarshi faoliyatni raqamlashtirish sohasidagi ilmiy va professional tadqiqotlar tahlil qilinadi va bu tushunchalarning korrupsiyaga qarshi kurashish va oldini olishga IT texnologiyalarining ta'siri nuqtai nazaridan o'zaro bog'liqligi asoslanadi. Maqolada zamonaviy texnologik yutuqlar va ularni turli milliy huquqiy tizimlarga tatbiq etish jamlangan, axborot texnologiyalarining korrupsiyaga qarshi kurashdagi o'rnini belgilab berilgan hamda axborot texnologiyalari

to'g'risida korrupsiyani nazorat qilish va unga qarshi kurashish vositasi sifatidagi tushuncha shakllantirilgan.

Kalit so'zlar: Korrupsiya, raqamli davlat xizmatlari, raqamlashtirish, blokcheyn, texnologiya, konvensiya, raqamlashtirish, ma'lumotlar xavfsizligi, elektron hukumat.

KIRISH

Korrupsiya allaqachon jahon iqtisodiyotining asosiy muammolaridan biri sifatida tan olingan. BMT ma'lumotlariga ko'ra, dunyo bo'ylab yillik pora miqdori 1,6 trillion dollarni tashkil qiladi. Shu bilan birga, jahon iqtisodiyoti korrupsion faoliyat tufayli yana 2,6 trillion miqdordagi dollarlarni yo'qotmoqda, bu esa jahon yalpi ichki mahsulotining 2,7 foizini tashkil qiladi. Korrupsiya ko'p qirrali hodisa bo'lib, uni huquqiy, iqtisodiy, siyosiy, sotsiologik va hatto psixologik nuqtai nazardan ko'rib chiqish kerak.

Jahon banki tomonidan olib borilgan qator tadqiqotlar korrupsiyaga qarshi kurash samaradorligi va raqamli texnologiyalarni rivojlantirish o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganib chiqdi. Ushbu tadqiqotlar hukumatning shaffofligi va davlat xizmatlari sifatini oshirishning ijobiy ta'sirini hamda mamlakatdagi siyosiy jarayonlarning salbiy ta'sirini ko'rsatmoqda.

Korrupsiya sohasini kasbiy darajada o'rganib uning mohiyati, paydo bo'lish tarixi asoslari, falsafasi va jamiyatga ta'sirini yetarlicha ochib berishga harakat qilgan olimlar mavjud. Ular orasida Klitgaard R., Friderich C., Xantington S. kabilarni ketirishimiz mumkun.

USULLAR

Ushbu maqolani yozish uchun quyidagi tadqiqot usullaridan foydalanildi: Ilmiy adabiyotlar tahlili: Raqamli davlatxizmatlari sohasidagi korrupsiya muammolari, shuningdek, turli mamlakatlardagi korrupsiyaga qarshi kurashish amaliyotiga bag'ishlangan ilmiy maqolalar o'rganildi.

Normativ-huquqiy hujjatlar tahlili: raqamli davlat xizmatlari va korrupsiyaga qarshi kurash sohalarini tartibga soluvchi milliy va xalqaro qonun hujjatlari tahlil qilingan.

Qiyosiy tahlil: Davlat xizmatlarini raqamlashtirish va korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida turli mamlakatlar tajribasi solishtirildi.

Natijalar:

Tadqiqot natijasida raqamli davlat xizmatlari sohasidagi korrupsiyaning asosiy muammolari aniqlandi:

Shaxsiy ma'lumotlarni yetarli darajada himoylanmaganligi:

Shaxsiy ma'lumotlarni kerakli darajada ximoya qilish kafolatlanmaganligi jiddiy noxushliklarga olib kelishi mumkun va bu holat ulardan boshqa maqsadlarda ishlatilishiga hamda takidlashimiz lozimki korrupsion maqsadlarda ishlatilishiga ham olib kelishi mumkin.

Kiberxavfsizlikning zaif tomonlari va undagi muammolar:

Raqamli davlat xizmatlarida kiberxavfsizlikning zaif tomonlari va muammolari bir necha jihatdan namoyon bo'ladi. Quyida ularning asosiylari keltirilgan:

Tizimlarning zaifligi;

Xodimlarning bilib darajasi;

Tashqi va ichki tahdidlar;

Resuslarning yetishmasligi.

Algoritmlar yetarli darajada puxta qilinmaganligi va shaffofligining yo'qligi:

Raqamli tizimlarda qo'llaniladigan murakkab algoritmlar kerakli talabga javob bermasligi mumkin, albatta bu ularni tekshirish va nazorat qilishni qiyinlashtiradi.

Raqamlashtirishning korrupsiyaga qarshi jarayonlarga ta'siri

Raqamlashtirish - bu ijtimoiy hayotning barcha jabhalariga raqamli texnologiyalarni joriy etish, odamlar o'rtasidagi odatiy muloqotdan tortib, yuqori texnologiyali korxonalarni rivojlantirishgacha, bu real dunyodan virtual dunyoga, ya'ni onlayn dunyoga o'tishdir.

Biz kirib kelayotgan raqamli texnologiyalar olami nafaqat insoniyatning texnologik sohasi rivojining yangi mantiqiy bosqichi, balki butun mavjud huquqiy va ijtimoiy-siyosiy voqelikdir. Hozircha umumiy qabul qilingan va uyg'unlashtirilgan ta'riflar va huquqiy ta'riflar mavjud emas, ammo raqamli texnologiyalar kundan-kunga rivojlanib bormoqda.

IT-texnologiyalarning rivojlanishi ko'pincha global inqirozlar davrida sodir bo'ladi. Xususan, COVID-19 global pandemiyasi tufayli turli xil elektron xizmatlar va aloqa, ta'lim va hatto tibbiy xizmatlar ko'rsatish vositalari jadal rivojlandi. Favqulodda tibbiy yordamga javoban hukumatlar COVID-19 maxsus axborot portallari, elektron tibbiy buyumlar, virtual tibbiy maslahatlar, o'z-o'zini tashxislash dasturlari va boshqalar kabi yangi vositalarni joriy qildi. Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi nafaqat ijobiy o'zgarishlarni, balki davlatlarning huquqiy tizimlari va uni xavfsizligi uchun xavflarni ham oshirmoqda.

Jahon banki korrupsiyaga qarshi kurashda hukumatlar duch kelayotgan muammolarni baholadi. Ushbu tadqiqot hisobotida ta'kidlanishicha, tegishli mas'uliyatni oshirish uchun hukumatlar o'z harakatlarini ifoda etishlari, qoidalarni qo'llashlari, buzilishlarni bartaraf etishlari va shaffoflik muammolarini imkon qadar tezroq hal qilishlari kerak. Takidlashimiz joiz fiskal shaffoflik va fuqarolarning ishtiroki tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda.¹

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalardan foydalanish davlat xizmatchisi va mamlakat fuqarosi o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri va shaffofroq aloqa kanallarini yaratishga yordam beradi. Tadqiqot natijalarida internetning korrupsiyani idrok etishga ta'siri ham ko'rib chiqildi. Tadqiqotning ushbu qismi shuni nazarda tutadiki, aholining tarmoqqa erkin kirish imkoniga ega

1 Research. To end corruption we must first understand it. That's why we look at what causes corruption and what works against it. URL: <https://www.transparency.org/en/research>.

bo'lishi hukumatga ko'proq ishonish darajisini yuqoriligidan dalolat beradi.

Korrupsiyaga qarshi kurashish va oldini olish uchun texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha jahon tajribasi

Asosiy maqsad – fuqarolar bilan muloqot qilishda foydalaniladigan standart, qog'oz, eskirgan tizimlar va operatsiyalarni avtomatlashtirish. Bu davlat xizmatlarini fuqarolar uchun ochiq, qulay va ishonchli bo'lishi demakdir.

Xalqaro tajribada allaqachon bir qator raqamli yechimlar mavjud bo'lib, ulardan foydalanish davlat organlarining shaffofligi, ochiqligini va aholi uchun davlat xizmatlaridan teng foydalanish imkoniyatini ta'minlashga yordam beradi. Dunyoda elektron hukumatning rivojlanish darajasi Birlashgan Millatlar Tashkilotining Iqtisodiy va ijtimoiy masalalar departamenti (UNDESA)

tomonidan 2003 yildan buyon har ikki yilda bir marta o'tkaziladigan EGDI (EGovernment Development Index) bo'yicha baholanadi.

Elektron hukumatni rivojlantirish indeksidan tashqari, EGDI fuqarolarga interaktiv axborot xizmatlari ko'rsatilishini baholash uchun uchta komponent: elektron axborot, e-konsultatsiya va elektron qarorlar qabul qilish bo'yicha tuzilgan EPI (EParticipation Index) dan foydalanishni taqdim etadi. Onlayn xizmatlar hajmi va sifati, telekommunikatsiya infratuzilmasi holati va mavjud inson salohiyatini inobatga olgan holda 2020 yilga kelib raqamli hukumat darajasi bo'yicha BMTga a'zo 193 ta davlat reytingida birinchi o'rinda Daniya, Koreya Respublikasi va Estoniya joylashgan. Undan keyin Finlyandiya, Avstraliya, Shvetsiya, Buyuk Britaniya, Yangi Zelandiya, AQSh, Niderlandiya, Singapur, Islandiya, Norvegiya va Yaponiya.

Lotin Amerikasi mamlakatlari davlat xizmatlarini ko'rsatishning haddan tashqari byurokratik jarayoni va korrupsiyaning yuqori darajasi bilan ajralib turadi.

Transparency International ma'lumotlariga ko'ra, 2017 yilda latinolarning 30 foizi davlat xizmatlaridan foydalanish uchun pora berish ya'ni korrupsiyadan foydalangan, bu mintaqadagi deyarli 30 million kishini tashkil qiladi. Bunday

ko'rsatkichlar ijobiy ta'sir ko'rsatadigan yangi yechimlarni topishga yordam berdi. Masalan, Meksika, Peru, Braziliya va Argentina aholining sifatli davlat xizmatlaridan

foydalanish tizimini takomillashtirish jarayonida allaqachon birlashgan. Bu mamlakatlarda bir qator davlat xizmatlariga integratsiyalashgan portallar joriy qilingan.²

Ochiq ma'lumotlar masalasiga to'xtaladigan bo'lsak, ochiq ma'lumotlar byudjet xaridlari, yerga egalik qilish, ta'lim va tibbiyot, jinoyatlar statistikasi, davlat organlari va davlatning moliyaviy hisobotlari, davlat shartnomalari, xalqaro xaridlar, atrof-muhit statistikasi va boshqalar to'g'risidagi ma'lumotlarni oshkor qilish orqali davlat faoliyatining shaffofligini oshirishi mumkin.

Xalqaro darajada hukumatlar tomonidan ochiq ma'lumotlarni joriy etish jarayoni "Xalqaro ochiq ma'lumotlar xartiyasi" (The Open Data Barometer) bilan tartibga solinadi. Xartiya xalqaro tashabbus bo'lib, hamkorlikka ko'maklashish, butun dunyo bo'ylab ochiq ma'lumotlarni oshkor qilish va ulardan foydalanish bo'yicha umumiy tamoyillar, standartlar va ilg'or tajribalarni qabul qilish va amalga oshirishga yordam beradi.

Ochiq ma'lumotlar hukumat faoliyatining shaffofligini ta'minlaydi va shunga mos ravishda davlat va davlat xizmatchilarining korrupsiya xavfi darajasini pasaytirishga yordam beradi bir qatorda biznesni rivojlantirish va davlat xaridlarida ishtirok etish imkoniyatlarini kengaytiradi va natijada tovarlar va xizmatlar bozorida raqobat kuchayadi.³

Korrupsiyaga qarshi kurashda blokcheyn texnologiyalaridan foydalanish

Birgina blokcheyn texnologiyalarini korrupsiyaga qarshi kurash vositasi sifatida tasavvur qilish qiyin, biroq ulardan samarali foydalanish aktivlarni kuzatish jarayonini ta'minlashi va davlat shartnomalarini nazorat qilishi

2 E-Governance for Accountability and Participation (EGAP) (EGAP). URL: <https://egap.in.ua/en/>,

United Nations E-Government Survey (2020) URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb>

3 The Open Data Barometer Official site URL:

https://opendatabarometer.org/?_year=2017&indic

mumkinligiga umid uyg'otadi. Biroq, blokcheyn texnologiyasidan foydalanish va uning jamoatchilik bilan aloqalarga ta'siri bilan bog'liq huquqiy muammolar mavjud.

Blokchainning ijtimoiy o'zgarishlarga ta'siri bo'yicha tadqiqotlar ham tegishli tashkilotlarning diqqat markazida. Axborot nosimmetrikligini hal qilish vositasi sifatida, blokchain yetarli xizmatlarga ega bo'lmagan sohalar, tizimlarni kuchaytirishi va ijtimoiy muammolarni hal qilishga yordam berishi mumkin. Blokcheyn texnologiyalarining ijtimoiy sohaga ta'sirini bir nechta yo'nalishda ko'rishimiz mumkun:

kadrlar;

logistika;

davlat xizmatlari.

2018 yilda Kanada Milliy Tadqiqot Kengashi (NRC) davlat xaridlarini yanada ochiqroq boshqarish uchun Ethereum(blokcheyn platformasi) asosidagi yangi blokcheynni sinovdan o'tkazishni boshladi. Natijada, kanadaliklar ushbu raqamlashtirish orqali davlat moliyasi va undagi ma'lumotlarini olish imkoni paydo bo'ldi va osonlashdi.

Blokcheyn texnologiyasi yordamida Hindiston texnologiyani yer registrarlari bilan birlashtirib, yerga egalik huquqini kuzatish jarayonini yaxshiladi. Shveytsariya davlat xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini yaxshilamoqda. Qo'shma Shtatlarda esa saylovlarda elektron ovoz berish allaqachon boshlangan⁴

4 1.Blockchain for social change. Official site of the project URL:

<https://blockchan.ge/>

2.Fenwick, M., Kaal, W. A., & Vermeulen, E. P. (2017). Legal education in the blockchain revolution. Vanderbilt Journal of Entertainment & Technology Law, 20, 351-383.

Bu jarayonlarning barchasi shaxsiy ma'lumotlarni to'plash va uzatish bilan chambarchas bog'liq va shaxsiy ma'lumotlarni o'g'irlash, kiber jinoyat va firibgarlikni oldini olishda samarali natijaga erishsa bo'ladi.

Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha xalqaro qonunchilikka nazar tashlaydigan bo'lsak quydagi hujjatlarni keltirib o'tishimiz kerak, ular: BMTning Korrupsiyaga Qarshi Konvensiyasi (UNCAC): 1997 yilda qabul qilingan ushbu konvensiya korrupsiyaga qarshi kurashishning asosiy xalqaro hujjati hisoblanadi. UNCAC davlatlarga korrupsiyaga qarshi kurashish uchun qonunlarni qabul qilish, korrupsiya holatlarini tergov qilish, aybdorlarni javobgarlikka tortish va xalqaro hamkorlikni mustahkamlash bo'yicha majburiyatlarni yuklaydi. OECD(Organisation for Economic Co-operation and Development)ning Korrupsiyaga Qarshi Konvensiyasi: 1997 yilda qabul qilingan ushbu konvensiya poraxo'rlik va boshqa korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha xalqaro hamkorlikni mustahkamlashga qaratilgan. OECD a'zo davlatlari korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha qonunlarni qabul qilishi va amaliyotga joriy etishi, shuningdek, poraxo'rlikka qarshi kurashish uchun choralarni ko'rishi kerak. Yevropa Ittifoqining Korrupsiyaga Qarshi Qonunchiligi: Yevropa Ittifoqi korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha qator direktivlar va qoidalarni qabul qilgan. Masalan, "Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha direktiva" (2003/59/EC) davlat xizmatchilarining poraxo'rlik, unga qarshi kurashish va xalqaro hamkorlik bo'yicha qonunlarini birlashtirishga qaratilgan.

Milliy qonunchilikka yuzlanib o'tadigan bo'lsak O'zbekiston Respublikasining "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonuni (2008 yil) hamda "Elektron hukumat to'g'risida"gi Qonuni(2017 yil) lari mavjud va ular korrupsiyaga qarshi kurashishning huquqiy asoslarini belgilaydi, korrupsiya turlarini aniqlaydi, korrupsiya holatlarini tergov qilish, aybdorlarni javobgarlikka tortish va profilaktika choralarini ko'rish bo'yicha qoidalarni va elektron hukumatni rivojlantirishning huquqiy asoslarini belgilaydi, elektron davlat xizmatlarini ko'rsatish tartibini belgilaydi va shaffoflikni ta'minlash choralarini o'z ichiga oladi.

Takidlab ketishimiz lozimki O‘zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha 2030-yilgacha mo‘ljallangan Milliy strategiya ishlab chiqildi. O‘zbekiston Respublikasining korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha 2030- yilgacha mo‘ljallangan Milliy strategiyasining asosiy yo‘nalishlari:

davlat boshqaruvi, davlat xizmati va davlat xaridlarini amalga oshirish sohasida korrupsiyaning oldini olish;

ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish va tadbirkorlik sohasida korrupsiyaning oldini olish; korrupsiyaga qarshi kurashishning institutsional asoslarini takomillashtirish;

sud-huquq tizimida korrupsiyaning oldini olish;

aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirish, jamiyatda korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni shakllantirish;

korrupsiyaga qarshi kurash sohasida xalqaro hamkorlikni kuchaytirish.

Milliy strategiyaning asosiy maqsadi — O‘zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha olib borilayotgan davlat siyosatini amalga oshirishning asosiy vazifalari va yo‘nalishlarini belgilashdan iborat. Undagi asosiy chora- tadbirlar :

korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risidagi qonunchilik hujjatlarida belgilangan korrupsiyaning oldini olishga doir chora-tadbirlarni

ko‘rmaganlik uchun mansabdorlarga nisbatan ma‘muriy javobgarlik belgilash;

har yili kamida 2 ta sohada korrupsiya xavf-xatarlarini aniqlash, korrupsiyaga imkon berayotgan shart-sharoitlarni bartaraf etishga qaratilgan tadqiqotlar o‘tkazish;

korrupsiyaviy jinoyatlar statistikasini yuritishga mo‘ljallangan dasturiy ta‘minot yaratish;

korrupsiya xavflarini ichki va tashqi tahlil qilish tizimini joriy etish;

davlat organlari va tashkilotlari hamda xususiy sektor tizimida milliy halollik standarti (public integrity) institutini joriy etish;

davlat organlari va tashkilotlari faoliyatining ochiqligini ta‘minlash, shu jumladan ochiq e‘lon qilinishi lozim bo‘lgan ma‘lumotlar ro‘yxatini yanada kengaytirishga qaratilgan.

Umumiy qilib aytganda, raqamli davlat xizmatlarida korrupsiyaga qarshi kurashishda xalqaro va milliy qonunchilikning roli juda muhimdir. Qonunchilik shaffoflikni ta'minlash, hisobdorlikni kuchaytirish va korrupsiyaga qarshi kurashish uchun zarur mexanizmlarni yaratishga yordam beradi. Biroq, faqat qonunchilik o'zi-o'zidan muammoni hal qila olmaydi. Ushbu sohada keng qamrovli strategiyani qo'llash, texnologiya xavfsizligini mustahkamlash, davlat xizmatchilarining etik xulqini targ'ib qilish va jamoatchilik ishtirokini rag'batlantirish muhim ahamiyatga ega.

MUHOKAMA

Korrupsiyaga qarshi infratuzilma dunyoning har bir davlatida mavjud. Biroq, turli mamlakatlarda uning tuzilishi, hokimiyatning ta'siri, ish usullari va korrupsiyaga oid huquqbuzarliklar uchun javobgarlik har xil. Bu mamlakatdagi korrupsiya darajasi va uni idrok etish darajasiga, davlat rahbariyatining xohish-irodasiga, korrupsiyaga qarshi kurashish organlari faoliyatiga jamoatchilikning jalb etilishiga, xususan, qator jarayonlarni raqamlashtirish darajasiga bog'liq.

Masalan, korrupsiya darajasi nisbatan past bo'lgan va korrupsiyani idrok etish indeksi yuqori bo'lgan Daniyada korrupsiyaga qarshi kurashuvchi organ tuzilmagan, ammo korrupsiyaga oid huquqbuzarliklar uchun jinoiy javobgarlik belgilangan.

Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasi tomonidan korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha BMT Konventsiyasining qabul qilinishi korrupsiyaga qarshi kurashda muhim xalqaro yutuq bo'ldi. Ushbu hujjat dunyoning aksariyat milliy qonunlari uchun asos yaratdi. 2019 yil holatiga ko'ra, konvensiya 186 davlat tomonidan ratifikatsiya qilingan. Hujjat majburiy emas, ya'ni mamlakat konvensiyaga rioya qilmagani uchun sanksiya qilinmaydi. Biroq konvensiya davlatning korrupsiyaga qarshi kurashda yordam beradigan umumiy xulq-atvor standartlari va ish standartlarini belgilaydi.

2018-yilda Lotin Amerikasi konferensiyasi korrupsiyani kamaytirish va aholining davlat institutlariga ishonchini tiklash mexanizmlarini jumladan, xizmatlar ko'rsatish

jarayonlarini avtomatlashtirish, boshqaruv va javobgarlik masalalarini qayta takrorlagan va keng muhokamaga qo'ygan.

“Raqamli inqilob nafaqat iqtisodiyotning, balki davlatning ham inqilobidir. Lotin Amerikasi jamiyati yoshroq, shaharlashgan bo'lib bormoqda va bu jarayon raqamli dunyodan foydalanish va institutlarni zamonaviy talablarga moslashtirish uchun sanoqsiz imkoniyatlarni taqdim etadi”, - dedi Karlos Santiso, CAF (Lotin Amerikasi Milliy Taraqqiyot Banki) raqamli innovatsiyalar direktori.

Raqamli davlat xizmatlarini ko'rsatishda korrupsiyaga qarshi kurashish masalasi ko'plab olimlar va professorlar tomonidan tadqiq qilinmoqda. Ularning fikrlariga ko'ra, raqamli xizmatlar quyidagi jihatlarida korrupsiyaga qarshi kurashishda muhim rol o'ynaydi: ochiqlik va shaffoflik - ko'plab olimlar raqamli xizmatlarning ochiqligini ta'kidlaydilar. Ochiq ma'lumotlar va jarayonlar korrupsiya ehtimolini kamaytiradi, chunki fuqarolar va jamoatchilik qaror qabul qilish jarayonlarini kuzatishi mumkin. Texnologiyalardan foydalanish - raqamli texnologiyalar, masalan, blokcheyn va sun'iy intellekt, korrupsiyaga qarshi kurashishda samarali vosita sifatida ko'riladi. Bu texnologiyalar ma'lumotlarni

shaffof va ishonchli tarzda saqlash imkonini beradi. Xizmatlarni raqamlashtirish

- davlat xizmatlarini raqamlashtirish jarayoni, yuqori sifatli va samarali xizmatlarni taqdim etish orqali, korrupsiyani mavjud bo'lish imkoniyatlarini kamaytiradi. Oddiy fuqarolar uchun xizmatlarga kirish osonlashadi. Nazorat va monitoring - professorlar nazorat mexanizmlarini joriy etishning muhimligini ta'kidlaydilar. Raqamli platformalarda amalga oshirilgan harakatlar va xarajatlar doimiy ravishda kuzatilishi kerak. Ta'lim va ilimni oshirish - korrupsiyaga qarshi kurashishda fuqarolarga va har qaysi tashkilot xodimlariga ta'lim berish, ularni davlat xizmatlari mavjudligi, ulardan foydalanish va ularning huquqlari va javobgaligi haqida xabardor qilish muhimdir. Bu orqali fuqarolar o'z huquqlarini himoya qilishga tayyor bo'lishadi, xodimlar esa qasi holatda qay tartibda harakat qilishligini tushunib yetadi. Sanksiyalar va jazolar - korrupsiya holatlariga qarshi qat'iy sanksiyalar va jazolar joriy etilishi kerak. Olg'a surilgan chora-tadbirlar foydalanuvchilar va xodimlar uchun

ogohlantirish vazifasini o'taydi. Jamoatchilik ishtiroki - jamoatchilik va nodavlat tashkilotlarining faol ishtiroki korrupsiyaga qarshi kurashish jarayonini kuchaytiradi. Fuqarolar o'z fikrlarini bildirishi va o'zaro nazoratni amalga oshirishi juda muhimdir.

Shuni takidlash joizki raqamlashtirish tizimi, axborot va turli xil texnologiyalaridan foydalanish korrupsiya haqidagi tasavvurni, hukumatga ishonchni oshirishga yordam beradi va hukumatning shaffofligini oshirish va korrupsiyaning oldini olish uchun yangi vositalarni, usullarni yaratilishiga sabab bo'lishi mumkin.

XULOSA

Texnologiya korrupsiyaga qarshi kurashmoqchi bo'lgan hukumatlarning ishonchli vositaga aylanmoqda, chunki ularning siyosiy irodasi bilan texnologiya davlat xizmatlarini ko'rsatish bo'yicha siyosatni ishlab chiqish jarayonini o'zgartirishi mumkin. Raqamlashtirish davlatlarga korrupsiyaga qarshi samarali organlarni yaratish va raqamli jamiyat talablariga moslashish va barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish imkonini beradi.

Raqamli dunyoda korrupsiyaga qarshi vositalarni joriy etish

hukumatlarning ochiqligi, tarmoqlarga erkin kirish demakdir. Shu bilan birga, ularni amalga oshirishda har bir mamlakatning bir qator xususiyatlarini va avtomatlashgan texnologiyalaridan foydalanish samaradorligiga bevosita yoki bilvosita ta'sir etuvchi omillarni hisobga olish kerak. Dunyoning turli huquqiy tizimlaridagi mamlakatlarning korrupsiyaga qarshi kurash tajribasini o'rganish tegishli tizimlarni joriy etishda e'tiborga olinishi lozim bo'lgan omillar ro'yxatini shakllantirish imkonini beradi. Korrupsiyaga qarshi kurashish asrlar davomida sodir bo'layotgan jarayondir. Shu bois korrupsiyaga qarshi milliy strategiyalarni, boshqa tegishli jarayonlarni raqamlashtirish xususiyatlari va darajasi, ijrochilar va aholining axborot texnologiyalaridan foydalanish malakasi darajasini baholash va shu kabi lozim darajadagi ishlar davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyatga egadir.

Shuningdek, ko'plab tadqiqotlar bunday tizimlarni takomillashtirish, korrupsiyaning oldini olish, unga qarshi kurashish va sifatli davlat xizmatlarini rivojlantirish bo'yicha yangi texnologik yechimlarni topish bo'yicha tegishli nodavlat

notijorat tashkilotlari bilan doimiy muloqot olib borish zarurligini nazarda tutadi. Singapur, Estoniya, Finlyandiya kabi mamlakatlarda e-hukumatni joriy etish orqali korrupsiyani kamaytirishga qaratilgan ijobiy natijalarga erishilgan. Biroq, qaysi bir davlat o'z siyosati va tizimida ular qo'llagan vositalarni, tizimlarni joriy etishda, qo'llashda ushbu davlatlarning o'ziga xos madaniyati, qonunchiligi va ijtimoiy tuzilmasi hisobga olishi kerak.

“Adolatning mezoni – qonun, adolatni asrashning kaliti esa halollikdir.”

Abdulhamid Sulaymon o'g'li Cho'lpon

Adabiyotlar:

BMT: Ijtimoiy rivojlanishga sarflanishi mumkin bo'lgan moliyaviy jinoyatlar tufayli hukumatlarga yuzlab milliard dollar yo'qotildilishiga oid case (2020) URL: <https://news.un.org/ru/story/2020/09/1386622>

Research. To end corruption we must first understand it. That's why we look at what causes corruption and what works against it. URL: <https://www.transparency.org/en/research>.

Klitgaard, R. Controlling Corruption. University of California Press (1988).

E-Governance for Accountability and Participation (EGAP) (EGAP). URL: <https://egap.in.ua/en/>.

United Nations E-Government Survey (2020) URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb>.

Benjamin Roseth, Angela Reyes, Carlos Santiso Cataloging-in- Publication data provided by the Inter-American Development Bank Felipe Herrera Library, USA (2018).

The Open Data Barometer Official site URL: https://opendatabarometer.org/?_year=2017&indic

Anastasia Kalinina Corruption and public procurement: international legal instruments. Adviser in the field of public procurement (2015) URL:

<https://radnuk.com.ua/zhurnaly/koruptsiia-ta-derzhavni-zakupivli-mizhnarodni-pravovi-instrumenty-2/> .

Altsivanovich, Ya.Yu. Tsymbalenko Ya. Yu. International and European experience of avoiding corruption risks during public procurement. Aspects of public governance. № 10. V. 6. P.62 73. (2018) Alarie, B., Niblett, A., & Yoon, A. H. (2018). How artificial intelligence will affect the practice of law. University of Toronto Law Journal, 68(supplement 1), 106-124.

Ukraine saved UAH 43 billion in Prozorro tenders and earned UAH 11 billion in Prozorro auctions. Sales in 2020. (2020) URL: <https://prozorro.gov.ua/news/-ukrayina-zaoshchadyla-43-mlrd-grn-na-tenderah-uprozorro-i-zarobyla-11-mlrd-grn-na-aukcionahprozorroprodazhi-u-2020-roci>.

Blockchain for social change. Official site of the project URL: <https://blockchan.ge/> .

Fenwick, M., Kaal, W. A., & Vermeulen, E. P. (2017). Legal education in the blockchain revolution. Vanderbilt Journal of Entertainment & Technology Law, 20, 351-383.

<https://daryo.uz/2024/03/13/ozbekistonda-korrupsiyaga-qarshi-kurashish-boyicha-milliy-strategiya-ishlab-chiqildi>